

Grzegorz Kuprianowicz, Nadia Gergało-Dąbek

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Bezpieczeństwo w Europie Wschodniej – linia programowa w ramach Kongresu Inicjatyw Europy Wschodniej

Lubelski Kongres Inicjatyw Europy Wschodniej wpisał się już w kalendarium wydarzeń, które są miejscem refleksji nad współczesnością i przyszłością wschodniej części kontynentu. Tegoroczny piąty już Kongres odbył się w dniach 29 września – 1 października 2016 r., a jego organizatorami było Centrum Kompetencji Wschodnich, Urząd Miasta Lublin oraz Lubelski Urząd Wojewódzki. W tym roku miejscem obrad międzynarodowego forum stało się nowo otwarte Lubelskie Centrum Konferencyjne. Tradycyjnie już jedna z linii programowych Kongresu nosiła nazwę „Bezpieczeństwo w Europie Wschodniej”, a partnerami przy jej organizacji było Centrum Europy Wschodniej oraz Wydział Politologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie we współpracy z Instytutem Stosunków Międzynarodowych Kijowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Tarasa Szewczenki, Przykarpackim Uniwersytetem Narodowym im. Wasyla Stefanyka w Iwano-Frankiwsku oraz Wydziałem Stosunków Międzynarodowych Białoruskiego Uniwersytetu Państwowego w Mińsku. W panelach poświęconych bezpieczeństwu udział wzięli badacze i eksperci z Polski, Ukrainy, Gruzji i Rosji.

Panele dyskusyjne linii programowej „Bezpieczeństwo w Europie Wschodniej” odbyły się 30 września 2016. Obrady rozpoczęły się uroczystością wręczenia medalu Centrum Europy Wschodniej UMCS św. Cyryla i Metodego byłemu ambasadorowi Ukrainy w RP i dziekanowi Wydziału Stosunków Międzynarodowych Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Iwana Franki prof. dr. hab. Markijanowi Malskiemu. Wręczenia medalu dokonał Jego Magnificencja Rektor Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie prof. dr. hab. Stanisław Michałowski wraz z dyrektorem Centrum Europy Wschodniej UMCS prof. dr. hab. Walentym Balukiem.

Wykład wprowadzający otwierający panel w ramach linii programowej „Bezpieczeństwo w Europie Wschodniej” wygłosił prodziekan Wydziału Politologii UMCS prof. dr. hab. Marek Pietraś. W wykładzie pt. „Wojny hybrydowe» w stosunkach mię-

dzynarodowych w XXI wieku” zwrócił on uwagę na fakt, iż termin ten po raz pierwszy został użyty kilkanaście lat temu przez amerykańskiego analityka Franka Hoffmana i opisuje zjawisko, które staje się typowe dla konfliktów XXI wieku.

Następnie, po słowie wprowadzającym dyrektora Centrum Europy Wschodniej UMCS prof. dr. hab. W. Baluka, rozpoczął się pierwszy panel „Bezpieczeństwo polityczne państw Europy Wschodniej”. Podczas panelu wystąpili: prof. dr. hab. Mykoła Doroszko z Instytutu Stosunków Międzynarodowych Kijowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Tarasa Szewczenki, prof. dr. hab. Wasyl Kłymonczuk z Przykarpacciego Uniwersytetu Narodowego im. Wasyla Stefanyka w Iwano-Frankowsku, gość z Rosji – dr Roman Sawienkow z Katedry Socjologii i Politologii Wydziału Historycznego Uniwersytetu Woroneskiego oraz członek Rady Programowej Kongresu i przewodniczący Centrum Badań Strategicznych w Kijowie – dr Pawło Żownirenko.

W drugim panelu dyskusyjnym „Bezpieczeństwo militarne i konflikty zbrojne w Europie Wschodniej” moderowanym przez dr. Jakuba Olchowskiego z Wydziału Politologii UMCS wystąpiło pięciu panelistów. Jako pierwsza głos zabrała dr hab. Agnieszka Legucka z Instytutu Stosunków Międzynarodowych Akademii Obrony Narodowej w Warszawie, która zaprezentowała temat „Konflikt zbrojny na Ukrainie w rosyjskiej strategii »zamrożonych konfliktów« w przestrzeni poradzieckiej”. W swoim wystąpieniu panelistka przeanalizowała konflikt zbrojny na Ukrainie w kontekście innych konfliktów z udziałem Federacji Rosyjskiej na terenie byłego Związku Radzieckiego. Wyodrębniła ona trzy fazy tego typu konfliktów, cele ich tworzenia przez Federację Rosyjską oraz powody, dla których Rosja jest zainteresowana ich zamrażaniem, a nie rozwiązaniem. Ponadto uzasadniła, dlaczego nie należy zaliczać Krymu do konfliktów „zamrożonych”; zdaniem dr hab. Agnieszki Leguckiej po przyłączeniu półwyspu do Federacji Rosyjskiej nie może on być zaliczany do konfliktów „zamrożonych”.

Kolejny prelegent – doc. dr Jewhen Magda z Biura Przeciwdziałania Wojnie Hybrydowej i Narodowego Technicznego Uniwersytetu „Kijowski Instytut Politechniczny” – przedstawił lekcje dla Europy z hybrydowej agresji Rosji na Ukrainie. W swoim wystąpieniu zaznaczył, iż wydarzenia na Ukrainie mają bezprecedensowe znaczenie dla bezpieczeństwa Unii Europejskiej, albowiem celem końcowym dla Federacji Rosyjskiej nie jest Ukraina, lecz wyeliminowanie UE z grona liczących się na arenie międzynarodowej graczy. Panelista przeanalizował strategię „miękkiej siły”, którą wykorzystuje Federacja Rosyjska w celu osłabienia Unii Europejskiej. Zwrócił on uwagę na to, w jaki sposób Rosja oddziałuje m.in. na państwa Grupy Wyszehradzkiej, w których spuścizna okresu komunistycznego pozostawiła po sobie tzw. miny o spowolnionym działaniu.

O starych i nowych zagrożeniach dla bezpieczeństwa na południowym Kaukazie mówił panelista z Gruzji – Giorgij Tarchan-Mourawi – reprezentujący Instytut Polityki Publicznej w Tbilisi. Jego zdaniem, oprócz wojny hybrydowej i otwartej wojny istnieją różne sposoby destabilizacji sytuacji w regionie wykorzystywane przez Federację Rosyjską. Prelegent skupił się na analizie konfliktu w Górskim Karabachu, który – w jego ocenie – wykracza daleko poza terytorium samego Karabachu. Odnotował on

specyficzną rolę FR w tym konflikcie oraz brak strategii bezpieczeństwa w perspektywie długofalowej w omawianym regionie.

W dalszej części panelu wystąpił prof. dr hab. Hryhorij Perepełycia (Instytut Stosunków Międzynarodowych Kijowskiego Uniwersytetu Narodowego im. T. Szewczenki), który poddał analizie strategię i taktykę rosyjskiej wojny hybrydowej w Europie Wschodniej. Jego zdaniem, w wojnie hybrydowej udział czynnika militarnego szacuje się jedynie na 30%, z kolei 70% znajduje się poza udziałem jednostek wojskowych i działań wojennych. Prelegent uważa, że cel wojny hybrydowej polega nie na zniszczeniu przeciwnika, lecz na jego demoralizacji. W jego ocenie Federacja Rosyjska wszczęła wojnę hybrydową nie przeciwko Ukrainie, a przeciw Zachodowi, gdyż jej celem jest ustanowienie nowego porządku światowego, w którym Rosja będzie odgrywała kluczową rolę. Prof. dr hab. Hryhorij Perepełycia zaprezentował dotychczasowy bilans wojny hybrydowej na Ukrainie: liczbę zabitych i rannych szacowane po obu stronach konfliktu oraz potencjał wojskowy Ukrainy i Rosji. Bardziej szczegółowo o instrumentach militarnych w polityce Federacji Rosyjskiej wobec Ukrainy mówił kolejny panelista – dr hab. Ireneusz Topolski z Wydziału Politologii UMCS, który podkreślił, że mocarstwowość Rosji polega właśnie na instrumentach militarnych, bez których nie jest ona mocarstwem. Zauważył, że należy spodziewać się zwiększenia wykorzystywania ich przez FR, gdyż są one bardzo skutecznie i pozwalają Rosji osiągać cele polityczne.

Zakończeniem linii programowej „Bezpieczeństwo w Europie Wschodniej” stały się dwa ostatnie panele: „Bezpieczeństwo informacyjne i kulturowe państw Europy Wschodniej” oraz „Polska w kształtowaniu systemu bezpieczeństwa Europy Wschodniej w warunkach dekompozycji ładu europejskiego”, które moderowała dziekan Wydziału Politologii UMCS prof. dr hab. Iwona Hofman. Jako pierwsza głos zabrała doc. dr Ołena Dobrzańska z Instytutu Stosunków Międzynarodowych Narodowego Uniwersytetu im. T. Szewczenki w Kijowie. W centrum jej zainteresowań znalazła się koncepcja „ruskiego mira” Aleksandra Dugina, którą panelistka poddała wnikliwej analizie. Podkreśliła, że Aleksandr Dugin – profesor Moskiewskiego Uniwersytetu Państwowego im. M. Łomonosowa – jest postacią kluczową w kształtowaniu ideologii rosyjskiej i wpływie na elity polityczne w Rosji. Według koncepcji Dugina, imperium jest naturalnym stanem Rosji, niepodległa Ukraina zaś – jego zagrożeniem. Ideolog ten zaproponował dwa modele wojny domowej i sprognozował wojnę Rosji z byłymi republikami radzieckimi.

Dr Eleonora Kirwiel z Wydziału Politologii UMCS w swoim wystąpieniu skupiła się na mediamanipulacji w rosyjskiej przestrzeni informacyjnej i jej wpływie na państwa Europy Wschodniej. Jej zdaniem, powszechna manipulacja w mediach rosyjskich jest częścią wojny informacyjnej. Media są jednym z najbardziej wpływowych narzędzi propagandy rosyjskiej, a zważywszy na to, że są one powiązane z władzą, to skala manipulacji w nich jest olbrzymia i totalna. Głównym źródłem informacji w Rosji jest telewizja, dlatego jedyną ucieczką od propagandy jest wyłączenie telewizji. Kolejny prelegent – prof. dr hab. Mychajło Nahorniak z Przykarpackiego Uniwersytetu Narodowego im. Wasyla Stefanyka – zaprezentował wystąpienie na temat „Problem bezpieczeństwa

informacyjnego Ukrainy i Polski w warunkach wojny hybrydowej Rosji”, w którym przeanalizował cele i działania Rosji w nowej sytuacji historycznej oraz możliwości przeciwdziałania jej i zneutralizowania propagandy rosyjskiej. Według prelegenta, środowisko eksperckie powinno opracować jednolitą strategię, którą będą się kierować sprawujący władzę w Polsce i na Ukrainie w walce z propagandą rosyjską. Zaproponował on kilka rozwiązań w tym kontekście, m.in.: powołanie Międzypaństwowej Agencji Informacyjnej, utworzenie Fabryki Kontentu w języku rosyjskim, bojkot mediów, które zajmują się propagandą Putina i Rosji.

O rosyjskiej ofensywie informacyjnej i kulturowej na przykładzie Ukrainy i Białorusi mówiła dr hab. Agata Włodkowska-Bagan z Instytutu Stosunków Międzynarodowych Akademii Obrony Narodowej w Warszawie. Badaczka zauważyła, że celem ofensywy rosyjskiej jest odbudowa strefy wpływów. Jej zdaniem, obecnie trwa wojna narracji, w której Rosja wykorzystuje wszystkie możliwe środki: media, blogerów, diasporę rosyjską, tworzy kluby, instytuty, fundacje itp. Na Ukrainie są ku temu bardzo sprzyjające i podatne na instrumenty propagandy rosyjskiej warunki. Ukraina nie ma monopolu na kanały informacyjne, stąd brakuje spójności przekazu. Dziennikarze ukraińscy słabo znają języki obce, co skutkuje korzystaniem przez nich ze źródeł rosyjskich i powielaniem narracji rosyjskiej. Jednocześnie panelistka odnotowała podejmowane przez Ukraińców próby przeciwdziałania propagandzie rosyjskiej i wymieniła wiele propozycji, które mogą temu pomóc. Jej zdaniem, Rosja jest słaba i unika bezpośredniej konfrontacji, dlatego stosuje środki pośrednie. Według badaczki, wojny rodzą się w umysłach ludzi, a więc i walczyć o pokój trzeba w umysłach.

Współczesne stosunki ukraińsko-polskie w kontekście integracji europejskiej przedmiotem swojego wystąpienia uczynił prof. dr hab. Jurij Makar z Czerniowieckiego Uniwersytetu Narodowego im. Jurija Fed'kowycza. W jego ocenie Polska może służyć przykładem torowania drogi do Europy. Ukraina jednak powinna najpierw rozwiązać swoje problemy wewnętrzne, obecnie zaś płaci ona wysoką cenę za lekcję, że z Rosją jest jej „nie po drodze”. Zdaniem prelegenta, stosunki polsko-ukraińskie są poprawne bez względu na to, jaka siła polityczna sprawuje władzę w Polsce.

Każdy z paneli kończył się dyskusją, w której głos zabierało wielu uczestników Kongresu z różnych krajów. Ostatni blok paneli zakończył się zaś swoistym podsumowaniem całej linii programowej. Dokonali go w końcowych wystąpieniach, dzieląc się swoimi uwagami i refleksjami, prof. dr hab. W. Baluk oraz dr Grzegorz Kuprianowicz.

Linia programowa „Bezpieczeństwo w Europie Wschodniej” wzbudziła duże zainteresowanie uczestników Kongresu. Skomplikowana sytuacja międzynarodowa spowodowała szczególną aktualność problematyki bezpieczeństwa. Było to dobrze widoczne podczas obrad V Kongresu Inicjatyw Europy Wschodniej, który – podobnie jak poprzednie – stał się okazją do ważnej dyskusji o współczesności i przyszłości wschodniej części kontynentu europejskiego.